

***Feltámadt tetszhalottak
(Tilalomtól szabadult cseh
elbeszélők)***

Beszédes címmel jelent meg Pozsonyban, a Kalligram Kiadó gondozásában ez a válogatás, mely a 20. századi cseh irodalom eddig kevésbé ismert berkeibe enged bepillantást. A kötet összeállítói és fordítói olyan cseh írók közül válogattak, akik a múlt században, főleg a második világháborút követő időszakban valamilyen oknál fogva hallgatásra kényszerültek. A hallgatás gyakran együtt járt az elhallgattatással, egyes művek bezúzásával is.

A könyvben olyan novellákat, elbeszéléseket találunk, melyek hangjukkal, látásmódjukkal nem igazodtak a csehszlovákiai kommunista kultúrpolitika törekvéseihez; a szocialista realizmus illetően megsértése pedig maga után vonta az irodalmi retorziót. A szerzők közül néhányan emigráltak, mások Csehszlovákiában maradtak. Mondhatjuk tehát, hogy az antológiában egy perifériára szorult, hallgatásra kényszerített írócsoport munkásságába nyerhetünk bepillantást.

Az elbeszélések témái sokszínűek, mégsem hatnak teljes idegenséggel – már első olvasásra sem. Az olvasó bátran vonhat párhuzamot a magyar és a cseh, de akár az európai irodalom második világháború utáni alakulása között. Ezeket az írókat

éppen úgy foglalkoztatta a kisember sorsa, a német megszállás, a hétköznapok bemutatása, a kitelepítések, a koncentrációs táborok embertelen közege, ahogy a magyar írókat, s egyáltalán Európa íróársadalmát. Bátran mondhatjuk, hogy a cseh irodalom az európai irodalom része, s ennek bizonyítására ez az antológia kiválóan alkalmas.

A második világháború, a kommunista hatalomátvétel, az épülő szocializmus, a magánkapcsolatok egyaránt foglalkoztatják az elbeszélőket; s nem marad el az ítélet az új rendszer visszasságairól sem. Hőseik egyszerű emberek, akiknek a háború után, túl a borzalmakon ismét meg kellett próbálniuk élni, újra és újra talpon kell maradniuk a kor minden viszontagsága közepette.

Külön öröm, hogy a válogatás nemcsak az írók egy (néhány esetben két rövidebb) művét tartalmazza: a kötet végén valamennyi szerzőről rövid életrajz segíti a tájékozódást és az eligazodást.

Ez a válogatás remek alkalom arra, hogy a 20. századi cseh irodalom olyan reprezentánsaival ismerkedjünk meg, akik esetleg eddig kevesebbet voltak szem előtt. Nem igaz ez természetesen Bohumil Hrabalra, aki már életében hatalmas népszerűségnek örvendett világszerte. Nem csak miatta érdemes azonban beszerezni e kiadványt; Kundera, Pecka, Čep, Kriseová s a többi szerző művein keresztül talán közelebb

kerülhetünk a közép-európai emberek sorsához, gondolkodásához; s ez mindenképp méltánylandó.

SÜTŐ CSABA ANDRÁS

*(Kalligram Kiadó, Pozsony, 2001. 384 o.
2100 Ft)*

***Munkás, paraszt, értelmiség,
munkaverseny lázában ég!
(Agitatív antológiaköltészet
Magyarországon, 1945–1956)***

Az ötvenes évek magyar költészeti termésének sajátos szeletét bemutató szöveggyűjtemény több olvasói igényt is kielégíthet. Az itt újraközölt verseket feltehetőleg sokan fogják dokumentumként értelmezni, s egy bizonyos történelmi kor lenyomataiként a keletkezés körülményeit, a történeti-politikai hátteret, illetve az etikai következményeket latolgatják. A másik pólus képviselői, azok, akik az alkalmi költészet itt közreadott darabjait irodalmiságukban, esztétikai minőségükben kívánják szemlélni, valószínűleg igen csak kevesen lesznek. Pedig érvényes kérdésként lehet ez esetben is említeni a valóság és a kitalálás közötti különbségtételt. Ám e hangsúlyeltolódás nem véletlen. Az irodalmi nyilvánosság helyzete a szóban forgó korszakban nemcsak az alkotás, de a befogadás oldalán is jelentős át-

alakítást, szűkítést követelt meg. Az agitatív költészet szövegei esztétikai minőségükben a propagandaanyag szintjét célozták meg, ezt a szintet pedig legmagasabbként és egyetlenként kellett hogy elismerje mindaz, aki komolyan vetett számot velük – még ha ez az elutasítás és a csöndes borzalom reakcióját váltotta is ki. Nem kerülhetjük meg és nem tagadhatjuk le, hogy e szemlélet határozza meg a 21. század első éveinek olvasói attitűdjét; kivéve azt az esetet, amikor „csupán” derülünk az olvasottakon. A versek itt hírértékükben veendőek.

A tizenkét fejezetre osztott gyűjteményben megférnek egymás mellett a hivatalos doktrína jól ismert elkötelezettjei (például Benjámin László, Kuczka Péter, Eörsi István) és néhány híres, valamint mára már a feledés jótékony homályába vesző másodvonalbeli költő. Ugyanakkor meglepetésként érhet sokakat, hogy olyan kiváló versfaragók, mint például Devecseri Gábor, Somlyó György, Zelk Zoltán is részt vettek a különböző dicsőítő versek elkészítésében. Nem feltétlenül a leleplezés felett érzett káröröm, csalódás ténye vagy a szenvtelen tudomásulvétel a megcélzott olvasói magatartás, de nem is a könnyed felejtést tanácsoló emlékezés.

E kiadás nagy kérdése persze éppen céljaira vonatkozik. Negatív formában is megfogalmazhatjuk a közlésre vonatkozó kérdést, mikor